

**COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS**

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

**СЪВЕТ НА ЕВРОПА
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛОТО АНГЕЛОВА И ИЛИЕВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № . 55523/00)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

26 юли 2007 г.

Това решение става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в член 44 § на Конвенцията. Същото може да претърпи редакционни промени.

По делото Ангелова и Илиев срещу България

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващо в състав:

Г-н П. ЛОРЕНЦЕН [P. LORENZEN], *председател*,
Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],
Г-н К. ЮНГВИРТ [K. JUNGWIERT],
Г-н Р. МАРУСТЕ [R. MARUSTE]
Г-н ДЖ. БОРЕГО БОРЕГО [J. BORREGO BORREGO];
Г-жа Р. ЙЕГЕР [R. JAEGER];
Г-н М. ВИЛИДЖЪР [M. VILLIGER], *съдии*,
и г-жа К. ВЕСТЕРДИК [C. WESTERDIEK], *секретар на отделението*

След като обсъди въпросите в закрито заседание, проведено на 3 юли 2007 г., постановява следното решение, което беше прието на същата дата:

ПО ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 55523/00) срещу Република България, подадена в Съда на 7 февруари 2000 г., съгласно член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”) от двама български граждани, г-жа Гинка Димитрова Ангелова (“първата жалбоподателка”) и г-н Митко Димитров Илиев (“втория жалбоподател”), родени съответно през 1933 г. и 1962 г. и живущи в село Ивански.
2. Жалбоподателите са представлявани от г-н Й. Грозев, адвокат, практикуващ в София.
3. Българското правителство (“правителството”) е представлявано от правителствения агент, г-жа М. Караджова, от Министерството на правосъдието.
4. Жалбоподателите твърдят, че властите не са извършили бързо, ефективно и безпристрастно разследване, което да доведе до съдебен процес и присъда за лицата, отговорни за малтретирането и смъртта на техен роднина, който е от ромски произход. Те твърдят също така, че вътрешното наказателно законодателство не съдържа конкретни разпоредби, криминализиращи престъплението убийство или тежка телесна повреда, или каквото и да е друго престъпление, като отделни престъпления, когато последните са извършени по расови подбуди, нито пък съдържа изрични разпоредби за по-тежко наказание за расово мотивирани престъпления. Жалбоподателите твърдят още, че властите не са изпълнили своите задължения за разследване и наказателно преследване на расово мотивирано насилствено престъпление. И накрая, жалбоподателите твърдят, че продължителността на наказателното производство срещу нападателите е прекомерна, което не им е позволило да се обърнат към съд с искане за обезщетение за вреди.
5. На 25 ноември 2004 г. Съдът реши да уведоми правителството за подадената жалба. Съгласно разпоредбите на член 29 § 3 на Конвенцията, той реши да разгледа жалбата едновременно както за допустимост, така и по съществото на жалбата.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

6. Първата жалбоподателка е майка, а вторият жалбоподател брат на г-н Ангел Димитров Илиев („жертвата”), който е от ромски произход и е бил на двадесет и осем години по времето, когато е настъпила смъртта.

A. Смъртта на г-н Илиев

7. Вечерта на 18 април 1996 г., в град Шумен, жертвата е била нападна от седем тийнеджъри („нападателят”) и жестоко бита. Също така той е бил намушкан няколко пъти от един от нападателите.

8. След нападението жертвата е била откарана в болница, но е починала на следващата сутрин, 19 април 1996 г.

9. Както по-късно заявяват нападателите, нападението е било мотивирано от ромската принадлежност на жертвата (виж точки 12-13 и 18-21 по-долу).

Б. Наказателното производство за смъртта на г-н Илиев

10. Всички нападатели са били задържани и разпитани от полицията в деня на нападението, 18 април 1996 г. С изключение на един, всички са непълнолетни.

11. След разпита всички нападатели са били освободени, с изключение на Г.М.Г. („първият нападател”), който по онова време е бил на седемнадесет години. У него е бил намерен нож и двама от другите нападатели, Н.Р. и С.Х., са посочили че той е лицето, в чието владение е било това оръжие. Първият нападател е задържан под стража по подозрение за убийство.

12. На 19 април 1996 г. полицията отново разпитва нападателите. Н.Р. и С.Х. потвърждават показанията си, че първият нападател е притежателят на оръжието. Веднага е започнало предварително разследване срещу него и той е обвинен в убийство, вследствие на хулигански действия (виж точка 56 по-долу). След това той е разпитван, но е отказал да даде други показания, освен да потвърди, че ножът, намерен у него е бил негов.

13. Д.К., който по онова време е бил на петнадесет години, е дал показания на 19 април 1996 г., като в съответната част от тях се казва:

„... През последните няколко месеца [се срещаме] редовно с момчетата. Предварително се уговаряме къде и кога да се срещнем следващия път, тъй като не посещаваме едно и също училище... Мразим наркоманите и [не] употребяваме наркотици ... [също така] не пием алкохол, нито когато сме заедно, нито когато сме сами... Говорим си за филми, музика и много пъти сме [казвали], че мразим циганите – наричаме ги „сажди” и „мангали” ... Аз мразя чернилките, циганите, турците, всички чужденци. Що се отнася до турците и циганите [,] известно е, че голям процент от престъпленията се [извършват] от циганите и турците. От баща си съм чувал да говори така ...

Снощи ... се срещнахме ... както се бяхме уговорили преди това. [Това беше] просто едно събиране без каквато и да било цел или идея какво ще правим ... Отидохме на разходка в градския [парк] ... [След това] тръгнахме към ж.п. гарата ... [След това] надолу по пътя ... Препминахме моста ... и вървахме [покрай] железопътната линия. Точно препминавахме и [не знам кой] пръв забеляза циганина ... [Циганинът] беше на около десет метра от нас, ние бяхме от едната страна на пътя, а той беше от другата. Тръгнахме след

него ... Първи го настигна [първият нападател], а циганинът го попита дали знае [колко е часът]. Не мисля, че някой от нас познаваше циганина. [Първият нападател] му каза „Знам, знам” и удари главата му в стената. [Той] държеше циганина за якето отзад, [така че] когато го удари за пръв път, той не [падна], понеже [първият нападател] го държеше [прав]. Веднага след това [първият нападател] го завъртя и го удари [още] веднъж в стената. Мисля, че го удари отново по главата. [С.Х.] се спусна ... и ритна циганина някъде в тялото. Не видях къде. Аз и [един от другите] се спуснахме към [тях] и [всички ние] повалихме циганина на земята. [Той] не можеше да окаже никаква съпротива, защото всичко се случи много бързо. Той викаше, защото беше ранен. Не мислех какво казваше циганинът и не ме интересуваеше. Лично аз исках да го набием хубавичко и нищо повече. Мисля, че и другите също искаха само да го набием ... Другите ... [също] биеха циганина. Видях ги да го удрят. Циганинът беше проснат на земята и не можеше да окаже никаква съпротива. Аз правех това, което правеха другите и не гледах какво правят те ... По някое време забелязах, че от главата му тече кръв. Кръв имаше и по лицето [му]. Той [още] мърдаше ... същата вечер видях, че [първият нападател] има нож ... Ножът е мой, [но] аз го дадох на [първия нападател] ... много преди тази [вечер] ... На знаех, че [тази] вечер [първият нападател носи] ножа [със себе си] ...

... Докато вървахме [след] циганина [и] преди да се нахвърлим върху него [,] видях, че [Н.Б.] ... каза на [първия нападател] „Дай ми ножа” и видях, че [той] го извади от панталона си и му го даде. Не видях къде [Н.Б.] сложи ножа и дали той остана в ръката му. [Но] когато повалихме циганина на земята, видях как [Н.Б.] [го] намушка с ножа в задника ... Видях че [Н.Б.] заби ножа няколко пъти в тялото на циганина [,] все в тялото му. Циганинът пицеше. [Н.Б.] не казваше нищо, не псуваше. [Н.Б.] го намушка три или четири пъти ... Циганинът все още мърдаше. От мястото, където [Н.Б.] [го] намушка започна да тече кръв ... Докато [Н.Б.] го мушкаше с ножа, ние останалите продължавахме да удряме ... циганина ... Циганинът по никакъв начин не ни е предизвикал[,], нито с думи, нито с действия ... Биехме го, защото е циганин ... Добре го подредихме. Видях, че той не кърви изобилно ... Не искахме да го убием, само да го натупаме хубавичко ... Не съм сигурен, че само [Н.Б.] използва ножа, но не мога да кажа, че някой от другите го е използвал. Не видях друг [да го използва] ...

...

Още не знам какво е станало с този човек, дали той е [още] жив ... Ние сме били цигани [и преди това] и [винаги] узнаваме какво се случва [с тях] ...

14. На 20 април 1996 г. е извършена аутопсия на жертвата. С нея се установява, че той е бил намушкан три пъти във външната част на лявото бедро и два пъти в коремната кухина, което е предизвикало скъсване на седалищния нерв, дълбоката бедрена артерия, дебелото черво и пикочния канал. Той е имал също и наранявания и контузии по лицето и задната част на главата. Заключение на аутопсията е, че причината за смъртта е масивна вътрешна загуба на кръв в резултат на разкъсване на дълбоката бедрена артерия.

15. Същия ден, 20 април 1996 г., следователят назначава медицинска експертиза, която да установи нараняванията на жертвата, дали някое от тях е било в областта на стомаха, как са били нанесени, каква сила е била използвана и дали смъртта му е била неизбежна или е било възможно тя да бъде избегната като се окаже своевременно специализирана медицинска помощ. Не е ясно какво е било установено от медицинския експерт.

16. На 15 и 16 май 1996 г. четирима от нападателите, Д.К., С.Х., Н.Р. и Н.Б. са обвинени в хулиганство с изключителен цинизъм и дързост (виж точка 58 по-долу). Те са разпитани в присъствието на адвокатите им и след това освободени на отговорност на родителите.

17. Д.К. потвърждава предишните си показания, но отрича да знае нещо за намушкване на жертвата. Той не може да определи дали е виновен или не.

18. С.Х., който по онова време е бил на шестнадесет години, се признава за виновен за престъплението, за което е обвинен. Той изразява своята ненавист към циганите и

заявява, че тази малцинствена група, за да го нападне. С.Х. оттегля предварителните си показания от 19 април 1996 г. по отношение на това, кой е нанесъл ударите (виж точка 11 по-горе) и посочва Н.Б. като носещ отговорност за това. На въпроса защо променя показанията се, той отговаря, че членовете на групата са се наговорили, ако някога ги хванат, винаги да посочват първия нападател, което последният очевидно е предложил и приел.

19. Н.Р., който по онова време е бил на седемнадесет години, също се признава за виновен за престъплението, за което е обвинен. Той също потвърждава, че те са търсили целенасочено циганин, за да го нападнат, оттегля показанията си от 19 април 1996 г. (виж точка 11 по-горе) и посочва Н.Б. като лицето, нанесло удари с нож върху жертвата.

20. Н.Б. („вторият нападател”), който по онова време е бил на петнадесет години, се признава за виновен за престъплението, за което е обвинен, но отрича да знае нещо за намушванията или да ги е извършил.

21. На 22 май 1996 г. Г.Р.Г., който по онова време е бил на осемнадесет години е обвинен за хулиганство с изключителен цинизъм и дързост (виж точка 58 по-долу) и разпитан в присъствие на адвоката му. След това е освободен, но му е наложено ограничение да не напуска местоживеенето си без разрешение от прокуратурата. В показанията си той се признава за виновен за престъплението, за което е обвинен и потвърждава, че нападението е било мотивирано от етническата принадлежност на жертвата – ром, но не може да посочи кой е нанесъл ударите с нож.

22. На седмия член на групата, С.К., въобще не е повдигано обвинение, тъй като той не е участвал в нападението върху жертвата.

23. На 22 май 1996 г. са разпитани също и двама свидетели, единият от които, И.Д., член на групата, който не е присъствал на нападението на 18 април 1996 г. Той дава показания на следствието, като казва, че е срещнал първия нападател по-късно същата вечер и че последният му е доверил, че вторият нападател е намушкал един циганин, когото те са нападнали, но че след нападението той е взел ножа от него. И.Д. казва също, че в последващ разговор с втория нападател на 6 май 1996 г., последният го е запитал каква присъда би могъл да получи, ако трябва да признае, но че той се страхува да направи това, от страх да не бъде изпратен в изправителен дом за непълнолетни. Другият свидетел, Н.Д., дава показания потвърждаващи гореспоменатия разговор.

24. На 23 май 1996 г. първият нападател е разпитан отново. Той потвърждава, че групата целенасочено е търсила циганин, за да го нападне вечерта на 18 април 1996 г. Първият нападател казва също така, че е дал ножа си на Н.Б. преди нападението и че последният е намушкал жертвата, но че не е имало сигнал или уговорка за инцидента. И накрая, първият нападател потвърждава, че след нападението той си е взел ножа обратно от Н.Б. и че е имало общо споразумение в групата, ако бъдат хванати, той да поеме отговорността, но че това не е било уговорено точно за този случай.

25. На 14 юни 1996 г. Районна прокуратура – Шумен приема, че липсват доказателства, че първият нападател е намушкал жертвата, отхвърля обвинението от него и го освобождава.

26. Обвиненията срещу първия нападател са изменени на 17 юни 1996 г. и, подобно на другите членове на групата, той е обвинен за хулиганство с особен цинизъм и дързост (виж точка 58 по-долу). Наложена му е ограничителна мярка, с която той е поставен под надзора на инспектор към Детската педагогическа стая. Той е разпитан също така в присъствието на неговия адвокат, заявява, че е невинен за престъплението, в което е обвинен и повтаря показанията си от 23 май 1996 г.

27. На 21 юни 1996 г. Н.Р. и С.Х. са обвинени, че на 19 април 1999 г. са дали неверни показания пред следствените органи, като са обвинили първия нападател в престъплението убийство, в резултат на което на него му е било повдигнато обвинение (виж точки 11 и 13 по-горе и точка 58 по-долу). Те са разпитани и след това освободени и поставени под родителски надзор.

28. На 26 юни 1996 г. вторият нападател е обвинен за убийство по непредпазливост, в резултат на нанесена средна телесна повреда (виж точка 57 по-долу). Той не се признава за виновен за престъплението и настоява, че не е намушкал жертвата.

29. Поради противоречивите показания, на 3 юли 1996 г. е уредена очна ставка между втория нападател, Н.Р. и С.Х. Всеки от тях потвърждава предишните си показания.

30. На 15 април 1997 г. резултатите от предварителното разследване са предявени на първия и втория нападатели.

31. На 18 април 1997 г. следователят, който се занимава с разследването, прави обвинително заключение, че има достатъчно доказателства срещу нападателите, за да получат присъда и че делото трябва да бъде предадено на прокуратурата. Не е ясно кога и дали делото е предадено на компетентната прокуратура.

32. Малко повече от година по-късно, на 26 юни 1998 г. е уредена очна ставка между втория нападател и И.Д., по време на която те потвърждават предишните си показания пред следствието.

33. Няколко пъти по време на предварителното разследване жалбоподателите са се обръщали към следователя, който е водил разследването, като са искали информация за хода на делото. Информацията или им е била отказвана, или са им предоставяни оскъдни данни. По някое време през пролетта на 1999 г. адвокатът на жалбоподателите е получил достъп до делото.

34. На 30 март 1999 г. е направена очна ставка между втория нападател и И.Д., по време на която те потвърждават предишните си показания, направени по време на следствието.

35. На 6 април 1999 г. вторият нападател е поискал следователят да възложи медицинска експертиза за неговото здравословно състояние, като е твърдял, че страда от тежка неизлечима болест. Експертизата е назначена на 6 октомври 1999 г. Последващата медицинска експертиза от 21 октомври 1999 г. установява, че вторият нападател страда от хроничен пиелонефрит и болки в гърба, типични за тийнеджърите и това ще се преодолее по естествен път с растежа.

36. На 18 октомври 1999 г. жалбоподателите подават молба пред следователя да бъдат признати за граждански ищци в наказателното производство.

37. На 3 ноември 1999 г. следователят назначава психиатрична експертиза на втория нападател. Последващата експертиза, датата е неизвестна, намира, че той не страда от никакво сериозно психическо състояние и че в деня на нападението неговите болести не са влияели върху осъзнаването на характера и последиците от действията му, нито на способността му да се контролира.

38. На 18 декември 1999 г. жалбоподателите подават жалба в шуменската Окръжна прокуратура, в която твърдят, че следствието се протака. Не е било предприето видимо действие в отговор на тяхното оплакване.

39. На 12 януари 2000 г. е уредена очна ставка между втория нападател и Н.Р., на която те дават противоречиви показания относно разговора, който са имали малко след нападението по въпроса дали отговорен за ударите с нож е първият нападател.

40. На 17 април 2000 г. следователят признава първия жалбоподател за граждански ищец в наказателното производство.

41. Между 17 април и 1 юни 2000 г. резултатите от предварителното следствие са предявени на втория нападател, другите петима обвинени и на първата жалбоподателка.

42. На 2 юни 2000 г. следователят, натоварен с разследването, в нов доклад идва до заключение, че по делото трябва да започне съдебно производство, но предлага да бъдат отхвърлени обвиненията за фалшиво обвиняване на първия нападател. Делото е предадено на Окръжната прокуратура - Шумен на дата, която не е посочена.

43. На 3 юли 2000 г. шуменската Окръжна прокуратура връща делото с указания, С.К. да бъде разпитан за причините, поради които групата първоначално е хвърлила обвинение върху първия нападател за намушкванията, обвинените да бъдат подложени на психиатрична експертиза дали в деня на нападението те са разбирали характера и последиците от техните действия и дали са могли да ги контролират, и да бъде изменено обвинението срещу втория нападател.

44. На 11 октомври 2000 г. е направена очна ставка между първия и втория нападател, по време на която те дават противоречиви показания по отношение на това у кого е бил ножът по време на нападението.

45. На 12 октомври 2000 г. С.К. е разпитан и дава показания, че е нямало предварителна уговорка в групата първият нападател винаги да поема вината, но че след нападението групата се е срещнала и първият нападател им е казал, че той ще поеме отговорността за случилото се. На 23 март 2001 г. Д.К. е разпитан, но отказва да даде отговор на какъвто и да е въпрос.

47. На 30 март 2001 г. е разпитан първият нападател и той дава показания, които потвърждават физическото състояние на втория нападател по време на нападението, историята на техните отношения и неговото незнание за каквото и да е тайно споразумение между другите членове на групата да му помогнат като сменят съответните си показания.

48. На 2 април 2001 г. са изменени обвиненията срещу втория нападател и му е наложена ограничителна мярка да не напуска местоживеенето си без разрешение от прокуратурата. Той е разпитан и повтаря предишните си показания, че ножът не е бил в негово притежание по време на нападението и че не е намушкар жертвата. На този ден на втория нападател са предявени също и резултатите от предварителното следствие.

49. Между 3 април и 4 юни 2001 г. резултатите от предварителното следствие са предявени на другите петима обвиняеми и първата жалбоподателка.

50. На 12 юни 2001 г. следователят, водещ следствието, заключава в нов доклад, че по делото може да започне съдебно производство. Досието е предадено на Шуменската окръжна прокуратура на дата, която не е посочена.

51. През следващите четири години няма развитие на наказателното производство.

52. На 18 март 2005 г. Шуменската окръжна прокуратура сменя обвиненията за хулиганска проява с изключителен цинизъм и дързост и за фалшиво обвинение в престъпление на някого пред властите за всички нападатели, които са били непълнолетни по времето на нападението – а именно първият и вторият нападатели, Н.Р., С.Х. и Д.К. – тъй като по отношение на тях давността е изтекла. Като се опира на събраните доказателства и на тестовите, проведени в хода на следствието, Шуменската окръжна прокуратура твърди, че първият нападател е нанесъл ударите с нож, като се има предвид че ножът е бил у него и по неговите дрехи е била открита кръв от жертвата. По тази причина тя отхвърля обвинението срещу втория нападател за убийство по непредпазливост в резултат на нанесена средна телесна повреда и връща делото за доразследване, с указания на първия нападател да бъде повдигнато обвинение в убийство в резултат на хулиганска проява (виж точка 12 по-горе и точка 56 по-долу). Единственият останал друг обвиняем е Г.Р.Г., който по времето на нападението е бил осемнадесет годишен и срещу който се поддържа обвинението в хулиганство с изключителен цинизъм и дързост, тъй като по отношение на него давността не е изтекла (виж точка 21 по-горе и точка 58 по-долу).

53. На 22 април 2005 г. жалбоподателите и трите сестри на жертвата подават молба до съответните органи да бъдат признати за граждански ищци в наказателния процес и претендират за 75,000 лева (приблизително 38,461 евро) за нанесени вреди.

54. На 16 май 2005 г. адвокатът на жалбоподателите се среща с инспектора от Шуменската окръжна прокуратура, който го информира, че делото е било изискано и се намира в Министерството на правосъдието.

55. Съдът не е уведомен за по-нататъшното развитие на наказателното производство.

II. РЕЛЕВЕНТНОТО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Наказателният кодекс

1. Престъпления, за които на нападателите са били повдигнати обвинения

56. За престъплението убийство в резултат на хулигански действия в Наказателния кодекс, в сила през 1996 г., се предвижда наказание от петнадесет до двадесет години лишаване от свобода, доживотен затвор или смърт (член 116, алинея 10). През 1998 г.

смъртната присъда е заменена с „доживотен затвор без право на замяна”. За непълнолетни лица на възраст от шестнадесет до осемнадесет години, наказанието е от пет до дванадесет години лишаване от свобода (член 63, алинея 2, точка 1), а за лицата от четиринадесет до шестнадесет години – до десет години лишаване от свобода (член 63, алинея 1, точки 1 и 2). Давността е двадесет и две години и половина за непълнолетни на възраст от шестнадесет до осемнадесет години (член 80, алинея 1, точка 2, във връзка с алинея 2 и член 81, алинея 3) и петнадесет години за лицата на възраст от четиринадесет до шестнадесет години (член 80, алинея 1, точка 3, във връзка с алинея 2 и член 81, алинея 3).

57. За убийство по непредпазливост в Наказателния кодекс се предвижда наказание от две до осем години лишаване от свобода (член 124, алинея 1), което за непълнолетни от четиринадесет до шестнадесет години е три години лишаване от свобода (член 63, алинея 1, точки 3 и 4). За такива непълнолетни лица давността е седем и половина години (член 80, алинея 1, точка 4, във връзка с алинея 2 и член 81, алинея 3).

58. За хулиганство с изключителен цинизъм и дързост в Наказателния кодекс се предвижда наказание до пет години лишаване от свобода (член 325, алинея 2, точка 2), което за непълнолетни на възраст от четиринадесет до шестнадесет години е до две години лишаване от свобода (член 63, алинея 1, точка 4). Давността за такива непълнолетни е седем и половина години (член 80, алинея 1, точка 4., във връзка с алинея 2 и член 81, алинея 3).

59. За неверни показания пред властите, с които се набеждава някой, че е извършил престъпление, в резултат на което срещу това лице е повдигнато обвинение, в Наказателния кодекс се предвижда наказание от една до десет години лишаване от свобода (член 286, алинея 3), което за непълнолетни лица на възраст от четиринадесет до шестнадесет години е до три години лишаване от свобода (член 63, алинея 1, точки 3 и 4). За такива непълнолетни лица давността е седем и половина години (член 80, алинея 1, точка 4, във връзка с алинея 2 и член 81, алинея 3).

2. Престъпление по расови подбуди

60. В член 162 на Наказателния кодекс се криминализира проповядването и подбуждането към вражда и омраза, както и насилие, *между другото*, на расова основа. Съответната част на този член гласи:

„1. Който проповядва или подбужда към расова ... вражда или омраза, или към расова дискриминация, се наказва с лишаване от свобода до три години и с обществено порицание.

2. Който употреби насилие срещу друго или повреди имота му поради неговата ... раса ... се наказва с лишаване от свобода до три години и с обществено порицание.

3. Който образува или ръководи организация или група, която си поставя за цел извършването на деяние по предходните алинеи, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и с обществено порицание.

(4) Който членува в такава организация или група, се наказва с лишаване от свобода до три години и с обществено порицание.”

61. В член 163 от Наказателния кодекс се криминализира, *между другото*, расово мотивирано насилие от тълпа. Съответната част на този член гласи:

„1. Лицата, които участвуват в тълпа, събрана за нападение на групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с ... расовата им принадлежност се наказват [както следва]:

(1) подбудителите и предводителите - с лишаване от свобода до пет години;

(2) всички други - с лишаване от свобода до една година или с пробация.

2. Ако тълпата или някои от участниците са въоръжени, наказанието е:

(1) за подбудителите и предводителите - лишаване от свобода от една до шест години;

(2) за всички други - лишаване от свобода до три години.

3. Ако е извършено нападение и от него е последвала тежка телесна повреда или смърт, подбудителите и предводителите се наказват с лишаване от свобода от три до петнадесет години, а всички останали - с лишаване от свобода до пет години, когато не подлежат на по-тежко наказание.”

62. В член 416 и 418 на Наказателния кодекс се криминализира расово мотивирания геноцид и апартейд.

63. В член 54, алинея 1 се предвижда националните съдилища при определяне на наказанието да вземат предвид, *между другото*, подбудите на извършителя.

Б. Наказателно процесуалният кодекс (1974 г.)

64. Член 192, в редакцията му в сила към релевантното време, предвижда, че наказателни дела за престъпления от общ характер могат да бъдат образувани само от прокурор или следовател, по подадена жалба или по свой почин. Престъпленията, за които е повдигнато обвинение срещу нападателите са престъпления от общ характер.

65. Съгласно член 237, алинея 6, в редакцията му до 1 януари 2000 г., жертвата има право да обжалва пред прокурор от по-висок ранг решение да не се дава ход на висящо наказателно дело. След 30 април 2001 г. жертвата има право да обжалва такова решение, издадено от прокурор пред националните съдилища. Жертвата няма друго средство да оспорва отказ за наказателно преследване.

66. Жертвите на престъпление, или техните наследници, имат право да се присъединят към наказателно производство като граждански ищци и, в тази връзка, да претендират за нанесени вреди, да преглеждат досието по делото, да правят копие от съответни документи, да представят доказателства, да правят възражения и да подават жалби (член 60, алинея 1 и член 63). Те имат право да обжалват решения на съдилищата, които са нарушили техните права и интереси, каквото право те имат също и по отношение на решения на следствените органи до 2 май 2003 г. (член 63, алинея 1).

В. Наказателно процесуалният кодекс (2006)

67. Новият Наказателно процесуален кодекс въвежда отделни права в наказателното производство за пострадалите и техните наследници, като например правото да участват в него, да бъдат информирани за хода на наказателното производство и да обжалват актовете, които водят до прекратяване или спирането му (членове 74 и 75).

68. Пострадалите или техните наследници, имат право да встъпят в наказателното производство като граждански ищци, да предявят иск за обезщетение, да се запознаят с делото и да правят копия от релевантните документи, да представят доказателства, да правят възражения и да подават жалби (член 84, алинея 1 и член 87). Те имат също така правото да обжалват актовете на съда, които накърняват техните права и интереси (член 87, алинея 1).

Г. Закон за защита от дискриминация (2004 г.)

69. Законът за защита от дискриминация е приет през септември 2003 г. и влиза в сила на 1 януари 2004 г. Той представлява всеобхватен нормативен акт, насочен към създаване на механизъм за ефективна защита срещу дискриминация. Той се прилага главно в областта на трудовите отношения, държавната администрация и предоставянето на услуги. Законът предвижда създаването на Комисия за защита срещу дискриминацията с компетенции, *между другото*, да разглежда жалби на отделни лица (членове 40 и 50).

70. Член 9 на Закона предвижда прехвърляне на тежестта на доказването в производството за защита от дискриминация. Съгласно този член, когато жалбоподателят може да докаже факти, от които може да се направи извод, че е налице дискриминация, ответната страна трябва да докаже, че правото на равно третиране не е нарушено.

71. Щом като премине успешно пред Комисията, ищецът може да предяви иск за вреди от непозволено увреждане пред националните съдилища (член 74, алинея 1). Ако вредите са причинени на частно лице в резултат на незаконни актове, действия или бездействия на държавни органи и длъжностни лица, искът за обезщетение се предявява по реда на Закона за отговорността на държавата за вреди (член 74, алинея 2). Страните не са представили релевантна съдебна практика, нито е посочено, че е била съобщена такава, за да се установи дали и колко често горе посочената разпоредба е била използвана за получаване на обезщетение за актове на дискриминация от държавни органи и длъжностни лица.

Д. Закон за отговорността на държавата и общините за вреди (1988 г.)

72. Закон за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. („ЗОДОВ”) предвижда, че държавата и общините отговарят за вредите, причинени на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на техни органи и длъжностни лица при или по повод изпълнение на административна дейност; и б) че в определени случаи държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от органите на следствието, прокуратурата и съда (членове 1 и 2).

73. Релевантното вътрешно право и практика съгласно член 1 на ЗОДОВ е обобщено в делото *Йовчев срещу България* (по. 41211/98, §§ 76-80, 2 февруари 2006 г.).

74. Член 2 на ЗОДОВ постановява за релевантно:

„Държавата отговаря за вредите, причинени на [граждани] от органите на ... следствието, прокуратурата, съда ... от незаконно:

1. задържане под стража, ... когато [заповедта за задържане] е отменена поради липса на законно основание;

2. обвинение в извършване на престъпление, ако [обвиняемият] бъде оправдан или ако образуваното наказателно производство бъде прекратено поради това, че деянието не е извършено от [обвиняемия] или че извършеното деяние не е престъпление, или поради това, че наказателното производство е образувано, след като наказателното преследване е погасено по давност или деянието е амнистирано;

3. осъждане за наказание ..., когато лицето впоследствие бъде оправдано ...;

4. прилагане от съда на принудително лечение ..., когато [решението] бъде отменено поради липса на законно основание;

5. прилагане от съда на административна мярка..., когато [решението му] бъде отменено като незаконосъобразно;

6. изпълнение на наложено наказание над определения срок или размер.”

75. Лица, търсещи обезщетение за вреди, нанесени от решения на следствените органи и прокуратурата или съдилищата при обстоятелствата, попадащи в обхвата на ЗОДОВ, нямат право на иск съгласно общото право за непозволено увреждане, тъй като Законът е *lex specialis* и изключва прилагането на общия ред (член 8, алинея 1) на Закона, решение № 1370 от 16.XII.1992 г. по гр.д. № 1181/92 г., IV г.о. и Тълкувателно решение № 3 от 22.04.2005 г. по т. гр. д. № 3/2004 г., ОСГК на ВКС).

III. МЕЖДУНАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ И СРАВНИТЕЛНОТО ПРАВО ОТНОСНО РАСОВОТО НАСИЛИЕ

76. Съответните международни инструменти и сравнителното право относно расовото насилие са обобщени в точки 76-82 на Решение на Съда *Начова срещу България* [GC] nos. 43577/98 и 43579/98, 6 юли 2005 г.).

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 2, 3 И 13 НА КОНВЕНЦИЯТА

77. Жалбоподателите се оплакват, на основание на членове 2, 3 и 13 на Конвенция, че органите не са провели бързо, ефективно и безпристрастно разследване, което да доведе до съдебен процес и осъждане на лицата, отговорни за малтретирането и смъртта на техния родственик. Те се оплакват също така, че вътрешното наказателно законодателство не съдържа специални разпоредби, криминализиращи престъпленията убийство или тежка телесна повреда, или което и да е престъпление, като отделни престъпления, когато те са расово мотивирани, нито пък съдържа изрични разпоредби за по-тежко наказание на расово мотивираните престъпления. И накрая, те се оплакват, че властите не са приложили съществуващите, но също толкова неадекватни разпоредби на Наказателния кодекс относно престъпленията на расова основа.

Членове 2, 3 и 13 от Конвенцията гласят:

Член 2

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

а) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;

б) при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;

с) при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.”

Член 3

„Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

Член 13

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

A. Становищата на страните

78. Правителството оспорва твърденията на жалбоподателите и твърди, че жалбата трябва да бъде обявена за недопустима поради неизчерпване на вътрешните средства за правна защита. В частност, то счита, че тя е преждевременна, тъй като жалбоподателите не са изчакали приключването на наказателното производство срещу нападателите, които, твърди то, би могло да разгледа и разреши някои от оплакванията, повдигнати пред Съда.

79. Освен това, правителството твърди, че разследването на смъртта на жертвата е водено от властите с необходимото старание. То счита, че разследването е изключително деликатно и сложно, като се има предвид, че повечето от нападателите са били непълнолетни по време на нападението и са променяли показанията си. В резултат на това, властите е трябвало да разпитват едни и същи свидетели повече от един път и да провеждат очни ставки между тези свидетели и да извършат медицински и други тестове и анализи. Въпреки усилията, показанията на нападателите са останали противоречиви, което е довело до отлагане на делото три пъти. Накрая, срещу един от нападателите е било повдигнато обвинение за убийство, което според правителството означава, че разследването е било напълно безпристрастно и недискриминиращо.

80. Освен това, правителството отбелязва, че първата жалбоподателка е била призната за граждански ищец в наказателното производство и ѝ е даден достъп до досието по делото. То твърди, че следователно нейните законни интереси са били подходящо гарантирани и защитени.

81. С оглед на гореизложеното, правителството твърди, че няма нарушение на членове 2, 3 и 13 на Конвенцията, на основание на това, че разследването е било водено старателно, въпреки обективните и субективни пречки, на които то се е натъкнало.

2. Жалбоподателите

Жалбоподателите не са съгласни с твърдението на правителството, че не са изчерпали всички вътрешни средства за правна защита като не са дочакали приключването на наказателното производство. Те отбелязват, че по отношение на повечето от нападателите, наказателното производство е приключено на 18 март 2005 г., тъй като е изтекла давността. По отношение на тези лица, наказателното производство вече не е било висящо и срещу тях не са могли повече да бъдат повдигани обвинения за каквото и да е друго престъпление, произтичащо от участието им в нападението срещу сродника на жалбоподателите. Така, жалбите на жалбоподателите по отношение на тези лица не може да бъдат счетени за преждевременни. Що се отнася до обвинението в убийство, жалбоподателите отбелязват, че наказателното производство е висящо само срещу първия нападател. Те подчертават обаче, че след решението от 18 март 2005 г. не е имало развитие на наказателното производство и че обвиненията срещу първия нападател не са изменени. Във всеки случай, жалбоподателите твърдят, че положителното задължение на държавата да провежда разследване и наказателно преследване на правонарушителите включва и компонента време. Като се позовават на делото *Selmouni v. France* [GC] (no. 25803/94, ECHR 1999-V), жалбоподателите твърдят, че когато такова разследване продължи неоправдано дълго време, дори само неговата прекалена продължителност би го направила неефективно. И накрая, те отбелязват, че въпросът дали разследването е било ефективно или не, е въпрос по съществото и призовават възражението на правителството да бъде отхвърлено.

83. Освен това, жалбоподателите подчертават още веднъж своите оплаквания и твърдят, че държавата-ответник е нарушила своите положителни задължения по членове 2 и 3 на Конвенцията за извършване на ефикасно разследване, способно да доведе до наказване на лицата, отговорни за малтретирането и смъртта на техния родственик.

84. Като се позовават на практиката на Съда, жалбоподателите твърдят, че в настоящия случай проведеното от властите разследване е явно неефективно, тъй като в един продължителен период от време не е довело до наказателно преследване и наказание за нападателите.

85. И накрая, жалбоподателите твърдят, че решението от 18 март 2005 г. на Окръжна прокуратура – гр. Шумен е направило още по-малко вероятно някой от нападателите да бъде наказан за смъртта на техния роднина, тъй като те считат, че доказателствата срещу първия нападател не са били достатъчно убедителни за едно успешно наказателно преследване. Те твърдят, че свидетелските показания и доказателствата, сочещи към втория нападател като лицето, намушкало жертвата, са много по-съществени и достоверни, но отбелязват, че поради изтичане на давност, всички те са станали нерелевантни. Те твърдят, че в резултат на продължилото дълго време и неефективно водено разследване всякаква възможност за успешно наказателно преследване на който и да е от нападателите е изключена.

86. Жалбоподателите изказват подобно твърдение по отношение на разследването на малтретирането на техния сродник от нападателите, което те считат също така за прекалено закъсняло и неефективно. Те отбелязват, че никой от нападателите не е бил обвинен за нанесена телесна повреда на техния роднина, а те са били обвинени само за „хулиганство”, което както се твърди е довело до по-лека присъда. Обаче дори и тези

обвинения са били отхвърлени на 18 март 2005 г. срещу всички, освен един от нападателите, поради изтичане на давност.

Б. Допустимост

87. Съдът отбелязва, че правителството твърди, че жалбоподателите не са изчерпали вътрешните средства за правна защита като не са изчакали приключването на наказателното производство срещу нападателите. Същевременно жалбоподателите твърдят, че въпросът за изчерпване на вътрешните средства за правна защита се намира в сложна връзка със съществуването на жалбата и, освен това, че по отношение на част от нападателите наказателното производство във всеки случай е приключено на 18 март 2005 г.

88. Съдът отбелязва, че наказателното производство срещу нападателите е започнало на 19 април 1966 г. и по времето когато жалбоподателите подават молба пред Съда на 7 февруари 2000 г., в която между другото твърдят, че въпросното производство е продължило прекалено дълго време и поради това е неефикасно, то е било все още висящо във фазата на следствието. Впоследствие, на 18 март 2005 г. наказателното производство срещу всички, освен двама от нападателите, е приключено. Вероятно обаче то все още продължава срещу двете въпросни лица.

89. Съдът счита, че въпросът за изчерпване на вътрешните средства за правна защита и продължителността на наказателното производство срещу нападателите неизбежно е свързан със съществуването на оплакването на жалбоподателите, че самата продължителност на следствието го прави неефикасно. Затова, за да се избегне необосновано заключение за последното, въпросите трябва да бъдат разгледани заедно. Следователно, Съдът намира, че въпросът за изчерпването на вътрешните средства за правна защита трябва да бъде присъединен към съществуването.

90. В заключение, Съдът счита, че жалбите на жалбоподателите по членове 2, 3 и 13 на Конвенцията не са явно необосновани по смисъла на член 35 § 3 на Конвенцията или недопустими на каквото и да е друго основание. Поради това те трябва да бъдат обявени за допустими.

В. По съществуването

1. Общи принципи

91. Член 2 на Конвенцията, гарантиращ правото на живот, е сред най-основополагащите разпоредби на Конвенцията и провъзгласява една от основните ценности на демократичните общества, членуващи в Съвета на Европа. Съдът е длъжен да подложи твърденията за нарушение на тази разпоредба на най-старателна преценка (виж Начова и други срещу България, цитирано по-горе, § 93).

92. Съдът отбелязва от самото начало, че жалбоподателите не твърдят, че властите на държавата-ответник са отговорни за смъртта на техния сродник; нито пък намекват, че държавните органи са знаели или че е трябвало да знаят, че той е бил изложен на опасност от физическо насилие в ръцете на трети страни и не са взели съответни мерки, за да го предпазят от тази опасност. По тази причина настоящият случай трябва да бъде разграничен от случаите, при които се налага твърдяното използване на смъртоносна сила или от служителите на държавните органи или от частни страни с тяхно одобрение

(виж МакКан и други срещу Обединеното кралство, [*McCann and Others v. the United Kingdom*], решение от 27 септември 1995 г., Series A no. 324; Шанаган срещу Обединеното кралство, [*Shanaghan v. the United Kingdom*], no. 37715/97, § 90, 4 май 2001 г.; Ангелова срещу България, no. 38361/97, ECHR 2002-IV; Начова и други, цитирано по-горе; Огнянова и Чобан срещу България, no. 46317/99, 23 февруари 2006 г.), или при които фактическите обстоятелства са налагали на властите задължението да защитят живота на едно лице, например когато те са поели отговорност за неговото благосъстояние (виж Пол и Одри Едуардст срещу Обединеното кралство, [*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*], no. 46477/99, ECHR 2002-II) или когато те са знаели или е трябвало да знаят, че животът му е в опасност (виж Осман срещу Обединеното кралство, [*Osman v. the United Kingdom*], решение от 28 октомври 1998 г., Доклади за присъди и решения [*Reports of Judgments and Decisions*] 1998-VIII).

93. Липсата на всякаква пряка отговорност на държавата за смъртта на роднината на жалбоподателите обаче не изключва приложимостта на член 2 на Конвенцията. Съдът подчертава, че като изисква от държавата да поеме съответните мерки за защита на живота на онези, които са в нейната юрисдикция (виж Л.С.Б. срещу Обединеното кралство, [*L.C.B. v. the United Kingdom*], решение от 9 юни 1998 г., Доклади [*Reports*] 1998-III, р. 1403, § 36), член 2 § 1 на Конвенцията налага на държавата задължението да гарантира правото на живот като въведе ефективни разпоредби в наказателния закон, които да попречат на извършването на престъпления срещу личността, подкрепени от правоприлагащи механизми за предотвратяване, борба срещу и наказване на нарушенията на тези разпоредби (виж Осман [*Osman*], цитирано по-горе, § 115).

94. Съдът напомня, че при обстоятелствата на настоящия случай това задължение изисква съществуването на някаква форма на ефективно официално разследване, когато има причина да се предполага, че лицето е получило наранявания, опасни за живота при подозрителни обстоятелства. Следствието трябва да бъде способно да установи причината за нараняванията и да идентифицира лицата, които са отговорни за това, с оглед налагане на наказание. При настъпване на смърт, както е в настоящия случай, разследването придобива дори по-голямо значение, като се има предвид фактът, че основната цел на това разследване е да гарантира ефективното прилагане на вътрешното законодателство, което защитава правото на живот (виж Ангелова, цитирано по-горе, § 137; Начова и други, цитирано по-горе, § 110; и Огнянова и Чобан, цитирано по-горе, § 103).

95. Съдът напомня, че в случаите на твърдения, че служители на държавните органи са отговорни за смъртта на едно лице, той квалифицира обхвата на горе споменатото задължение не като резултат, а като едно от средствата. Така че властите е трябвало да предприемат подходящите мерки, с които разполагат, за да осигурят доказателства относно инцидента, включително *между другото*, свидетелски показания на очевидци, съдебномедицински доказателства и, при необходимост, аутопсия, даваща пълни и точни данни за увреждането и обективен анализ на клиничните констатации, включително причината за смъртта. Всеки недостатък на разследването, който подкопава неговата способност да установи причината за смъртта или виновното лице, рискува да го направи несъответстващо на тази норма (виж Ангелова, цитирано по-горе, § 139; Начова и други, § 113; и Огнянова и Чобан, цитирано по-горе, § 105).

96. Формата на разследване за постигане на тези цели може да бъде различна при различни обстоятелства. Каквито и методи да са използвани обаче, щом като случаят е достигнал до знанието им, органите трябва да действат по своя инициатива. Те не могат

да оставят на роднините на убития инициативата да подадат официално оплакване или да поискат определена линия на разследване или процесуално-следствени действия (виж Илхан срещу Турция [*Ilhan v. Turkey*] [GC], no. 22277/93, § 63, ECHR 2000-VII, и Начова и други, цитирано по-горе, § 111).

97. В тази връзка изискването за бързина и разумна експедитивност е имплицитно. Трябва да се приеме, че при определени ситуации са възможни пречки или трудности, които възпрепятстват напредъка на разследването. Незабавната реакция на органите при разследването на случаи на употребена смъртоносна сила, обаче, може да се определи най-общо като най-същественото за поддържане на доверието на обществото, че властите се придържат към върховенството на закона, както и за да се избегне впечатлението за тайно споразумение или за търпимост към незаконни действия (виж *Макър срещу Обединеното Кралство* [*McKerr v. the United Kingdom*], no. 28883/95, § 114, ECHR 2001-III, и Огнянова и Чобан, цитирано по-горе, § 106).

98. Въпреки че държавата не участва в причиняване на смъртта на сродника на жалбоподателите, Съдът счита, че горе посочените процедурни изисквания се прилагат със същата сила при воденето на разследване на нападение върху лице, застрашаващо живота му, независимо от това дали е настъпила смърт или не (вж, *mutatis mutandis*, *М.Ч. срещу България*, no. 39272/98, § 151, ECHR 2003-XII). Нещо повече, той би добавил, че когато за нападението има расови подбуди, от особено значение е разследването да се води енергично и безпристрастно, като се има предвид необходимостта непрекъснато да се осъжда в обществото расовият и етнически расизъм и да се поддържа вярата на малцинствата в способността на държавните власти да ги защитят от заплахи за расово мотивирано насилие (виж *Менсон и други срещу Обединеното кралство*, [*Menson and Others v. the United Kingdom*] (dec.), no. 47916/99, ECHR 2003-V).

2. Приложение на тези принципи в настоящия случай

99. Съдът отбелязва, че предварителното следствие на смъртта на роднината на жалбоподателите е започнало почти незабавно след нападението на 18 април 1996 г. (виж точки 10 и 11 по-горе). В рамките на по-малко от един ден следствието е идентифицирало лицата, извършили нападението, задържало ги е и е разпитало всички и е обвинило първия нападател за убийство в резултат на хулиганска проява (виж точка 12 по-горе). Същевременно следствието е информирано от един от нападателите, Д.К., че нападението е било по расови подбуди, тъй като жертвата е от ромски произход (виж точка 13 по-горе). В следващия месец следствието назначава медицинска и други експертизи и обвинява останалите петима нападатели в хулиганство с изключителен цинизъм и дързост (виж точки 14-22 по-горе).

100. Съдът отбелязва още и това, че смяната на показанията на онези нападатели, които първоначално са обвинили първия нападател за намушкването на жертвата, отначало са разглеждани експедитивно от органите. А именно, обвиненията срещу първия нападател са променени в хулиганство с изключителен цинизъм и дързост (виж точка 26 по-горе), Н.Р. и С.Х. са обвинени, че са дали фалшиви показания пред разследващите органи, като са обвинили в престъпление първия нападател (виж точка 27 по-горе), а вторият нападател е обвинен в убийство по непредпазливост в резултат на нанесена средна телесна повреда (виж точка 28 по-горе).

101. През следващите три години обаче, предварителното следствие се протака по неизвестни причини, като процедурите по разследването са били извършвани

приблизително един път в годината (виж точка 30-34 по-горе). От 1999 до 2001 г. се забелязва по-голяма дейност от страна на органите, но въпреки многобройните очни ставки между свидетелите, медицинските и други експертизи и проведените прегледи и предложенията на следователя нападателите да бъдат предадени на съд, по същество не се разкрива нищо повече (виж точки 34-50 по-горе). След това, за четири години в периода 2001 и 2005 г., няма абсолютно никакво развитие и наказателното производство остава във фазата на следствието, докато правителството-ответник не е уведомено за настоящото дело (виж точки 5 и 50-52 по-горе). В резултат на натрупаните закъснения изтича давността по отношение на болшинството от нападателите и на 18 март 2005 г. органите прекратяват наказателното производство срещу тях. И тъй, въпреки че органите са идентифицирали нападателите почти непосредствено след нападението и са определили с известна степен на точност самоличността на лицето, което е намушкало жертвата, вече повече от единадесет години никой не е предаден на съд за нападението върху роднината на жалбоподателите.

102. Във връзка с това Съдът отбелязва, че правителството не дава убедителни обяснения за протакането на наказателното производство. Той счита, че представените от него аргументи не са оправдание за това, че властите не са приключили за няколко години наказателното производство и не са изправили нападателите пред съда.

103. Съдът отбелязва, че предварителното следствие е още висящо срещу двама от нападателите, но като се има пред вид продължителността на производството до сега, той счита че е съмнително дали който и да е от тях някога ще бъде предаден на съд или успешно осъден. Във всеки случай Съдът не счита, че е необходимо да прави оценка по този въпрос в контекста на настоящото производство, предвид натрупаната до сега голямата продължителност на производството и факта, че то е приключило по отношение на болшинството от нападателите, поради изтичане на давността в резултат на бездействието на властите. Във връзка с това, той не счита също така, че жалбоподателите е трябвало да изчакат приключването на наказателното производство преди да подадат жалба в Съда, тъй като приключването на това производство не би компенсирало по никакъв начин цялостното закъснение.

104. По въпроса дали правната система на държавата-ответник е предоставила подходяща защита срещу престъпленията по расови подбуди, Съдът отбелязва, че тя не е криминализирала отделно убийствата или тежките телесни увреждания по расистки подбуди (член 115-135 от Наказателния кодекс), нито пък че съдържа изрични разпоредби за по-тежко наказание за такива престъпления, ако те са извършени на расова основа (член 116 и 131 на Наказателния кодекс). Съдът счита обаче, че могат да бъдат използвани също и други средства за постигане на желания резултат за наказване на извършители, които имат расистки подбуди. Той отбелязва в това отношение, че в националното законодателство съществува възможността за налагане на по-строга присъда, в зависимост *между другото* от мотива на правонарушителя (виж точка 63 по-горе). Съдът отбелязва още, че органите са обвинили нападателите в квалифицирани престъпления, които въпреки че не се отнасят пряко до расистките подбуди на извършителите, предвиждат по-строги присъди отколкото предвидените в националното законодателство за престъпления поради расова ненавист (виж точки 56-61 по-горе). Затова той не счита, че вътрешното законодателство и липсата на разпоредби с по-тежки наказания за убийство или тежки телесни увреждания по расови подбуди са причина в дадения случай да се попречи или да се ограничат властите в

провеждането на ефективно разследване на смъртта на роднината на жалбоподателите и ефективното прилагане на действащото вътрешно законодателство.

105. В заключение, Съдът намира, че при дадените обстоятелства на настоящия случай властите не са изпълнили задълженията си по член 2 от Конвенцията да разследват смъртта на роднината на жалбоподателите ефективно, бързо, експедитивно и с необходимата решителност, като се има предвид расовите подбуди за нападението и необходимостта да се поддържа вярата на малцинствата в способността на държавните власти да ги защитят от заплахи за расово мотивирано насилие.

Така че, има нарушение на член 2 § 1 на Конвенцията. Следователно предварителното възражение на правителството (виж точки 89 и 103 по-горе) трябва да бъде отхвърлено.

106. Във връзка с горното заключение Съдът не счита за необходимо в настоящия случай да се произнася отделно на основание на членове 3 и 13 на Конвенцията (виж, *mutatis mutandis*, *Ангелова*, цитирано по-горе, § 150; *Огнянова и Чобан*, цитирано по-горе, § 124; и *Начова и други*, цитирано по-горе, § 123).

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 14 ВЪВ ВРЪЗКА С ЧЛЕН 2 И 3 НА КОНВЕНЦИЯТА

107. Жалбоподателите твърдят, че има нарушение на член 14, във връзка с членове 2 и 3 на Конвенцията в това, че властите не са изпълнили задължението си за разследване и наказателно преследване на насилствено престъпление с расови подбуди. Те посочват *между другото* своя ромски произход, широкоразпространените предразсъдъци срещу тяхната етническа група и постоянните неуспехи на властите да се справят със системните прояви на насилие и дискриминация срещу тяхната общност.

Член 14 на Конвенцията гласи:

„Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имуществено, рождение или друг някакъв признак. „

A. Становищата на страните

1. Правителството

108. Правителството оспорва твърдението на жалбоподателите и твърди, че жалбата трябва да бъде обявена за недопустима поради неизчерпване на вътрешните средства за правна защита. То твърди, че жалбоподателите са могли да предявят иск срещу властите съгласно Закона за защита от дискриминация в сила от 1 януари 2004 г., ако те са считали, че е имало дискриминационни мотиви за това разследването да продължи твърде дълго или за всяко твърдяно бездействие от страна на властите.

109. Във всеки случай правителството счита, че е нямало дискриминационни мотиви в начина, по който органите са извършили разследването и посочва, че доказателство за това е старанието, с което то е проведено, неговата прецизност и строгостта на обвиненията, които накрая са повдигнати срещу първия нападател.

2. Жалбоподателите

110. Жалбоподателите оспорват твърдението на правителството, че жалбата трябва да бъде обявена за недопустима поради неизчерпване на вътрешни средства за правна защита. Те посочват, че иск съгласно Закона за защита от дискриминация не е средство за защита, което те е трябвало да изчерпят, тъй като то нито е ефективно, нито пък е било на разположение. Жалбоподателите отбелязват, че Съдът нееднократно е постановявал, че няма изискване да бъдат използвани средства за защита, които не са нито подходящи, нито ефективни (виж, *mutatis mutandis*, Саук и други срещу Турция [*Sakik and Others v. Turkey*], решение от ноември 1997г., Доклади 1997-VII, р. 2625, § 53) и че гражданинът трябва да има ясна, практическа възможност да оспорва акт, който нарушава неговите или нейните права (виж Де Жуфр де ла Прадел срещу Франция, [*De Geouffre de la Pradelle v. France*], решение от 16 декември 1992 г., Series A no. 253-B, р. 43, § 34 и Беле срещу Франция [*Bellet v. France*], решение от 4 December 1995 г., Series A no. 333-B, р. 42, § 36). Що се отнася до липсата на средството за правна защита, за което правителството твърди, че е на разположение, жалбоподателите посочват, че Законът за защита от дискриминация е влязъл в сила почти четири години след като те са подали своите жалби в Съда. Относно неговата ефективност, те твърдят, че иск за вреди, независимо от това дали той се основава на анти-дискриминационно законодателство или на общото право за неправомерно увреждане, не може удовлетвори съществото на тяхното оплакване пред Съда, което е за това, че властите не са предприели мерки за ефективно разследване за смъртта на техния родственик и за наказателно преследване на извършителите. Нещо повече, искът по този Закон би бил насочен срещу следствените органи и би било необходимо жалбоподателите да докажат дискриминационното третиране от тях на основата на расова принадлежност, за което пряко доказателство няма. Ето защо жалбоподателите твърдят, че няма ясна връзка между подадените от тях жалби пред Съда и средството за правна защита, предлагано от правителството.

111. По съществото на тяхното оплакване, жалбоподателите се позовават на решението на Съда от 26 февруари 2004 г. по делото Начова и други (цитирано по-горе) и отбелязват, че държавите, които са страни по Конвенцията имат положителното задължение да разследват възможни расистки подбуди в случаите, когато има доказателства за расово мотивирано насилие. В съответствие с определението на Съда в това решение, жалбоподателите посочват, че член 14 от Конвенцията, във връзка с членове 2 и 3 на Конвенцията, съдържа отделно процесуално задължение за извършване на такова разследване. То посочват също така, че това задължение е напълно в съответствие със съществуващата практика на Съда по членове 2 и 3 на Конвенцията (виж Менсон и други [*Menson and Others*] (dec.), цитирано по-горе) и действащите норми на международното право (виж съдебната практика на Комитета на Обединените нации за премахване на всички форми на расова дискриминация - Дело No. 4/1991, Л.К. срещу Нидерландия [*L.K. v. the Netherlands*], Становище, одобрено на 16 март 1993 г., точка 6.6.). Ето защо жалбоподателите твърдят, че в настоящия случай член 14, във връзка с членове 2 и 3 на Конвенцията, е нарушен по отношение на неговия процесуален аспект – задължението да се извърши разследване, когато има достатъчно убедителни доказателства, че е извършено насилие и убийство по расови подбуди.

112. Жалбоподателите твърдят, че в хода на разследването са събрани свидетелски показания и доказателства от съдебномедицински експертизи, които установяват ясно, че жертвата е била нападната, жестоко бита и убита, поради нейната расова

принадлежност. В частност, нападателите са дали показания, че жертвата е била мушкана, бита и убита затова, и само затова, че е била от ромски произход. Достатъчно доказателства са били събрани също, че това в никакъв случай не бил изолиран случай за нападателите, а те периодично са прилагали расово насилие от подобен характер. Така, въпреки предостатъчните доказателства за нападението, боя, на който е била подложена жертвата и в резултат на това настъпването на неговата смърт, за нападателите и лицето, което го е намушкало не е предприето наказателно преследване. Жалбоподателите твърдят, че липсата на такива мерки от страна на българското правителство представлява недвусмислено нарушение на член 14, във връзка с процесуалния аспект на членове 2 и 3 на Конвенцията.

113. Като се позовават на общото положение на ромите в България, многобройните случаи на расистки нападения и честите насилие срещу тях, както и конкретните факти от настоящия случай, жалбоподателите твърдят още, че българските власти е трябвало да предприемат разследване и наказателно преследване на расово-дискриминационния аспект на нападението и е трябвало да повдигнат обвинение, отразяващо особената тежест на расисткото насилие. Те посочват, че властите въобще не са направили това и че в разследването не се разглежда расистката мотивация на насилието срещу техния роднина. Поради това поведението на разследващите власти е попречило на хода на правораздаването и ги е лишило от ефективно средство за правна защита срещу дискриминацията, от която е пострадала жертвата.

Б. Допустимост

114. Съдът отбелязва, че това оплакване е свързано с разгледаните по-горе (виж точки 77-106) и затова трябва също да бъде обявено за допустимо. Съдът не счита, че правителството е обосновало достатъчно своя аргумент, че жалбоподателите е трябвало за изчерпят процедурата съгласно Закона за защита от дискриминация, тъй като той не счита че е доказано, че тази процедура, въведена осем години след нападението и четири години след подаването на жалбата, би била ефективно средство за правна защита за тяхното оплакване по член 14 от Конвенцията, с което се твърди, че властите не са изпълнили своето задължение за разследване и наказателно преследване на насилствено престъпление, мотивирано от расизъм.

В. По съществото

115. Съдът напомня, че държавите имат общо задължение съгласно член 2 на Конвенцията да провеждат ефективно разследване в случаи на лишаване от живот, което трябва да бъде извършено без дискриминация, както се изисква от член 14 на Конвенцията. Освен това, при разследването на насилствени действия държавните органи имат допълнителното задължение да предприемат всички обосновани мерки, за да разкрият каквато и да била расистка подбуда и да установят дали е възможно етническа омраза или предразсъдък да са изиграли роля в събитията. Ако не направят това и приравнят насилие и бруталност по расистки подбуди на случаи, които не са свързани с расизъм, значи си затварят очите за специфичния характер на действия, които са особено пагубни за основните права. Липсата на разграничение на начина, по който съществено различаващи се ситуации се разглеждат, може да представлява необосновано третиране, несъвместимо с член 14 от Конвенцията. Разбира се често на практика доказването на расистки подбуди е много трудно. Задължението на държавата-ответник да разследва възможния расистки оттенък на даден насилствен акт

е задължение за полагане на всички възможни усилия и не е абсолютно; държавните органи трябва да направят необходимото при дадените обстоятелства (виж *Начова и други*, цитирано по-горе, § 160).

116. В този случай, расистките подбуди на нападателите при извършване на нападението срещу роднината на жалбоподателите са станали известни на органите още в началото на разследването, когато Д.К. казва това на 19 април 1996 г. (виж точка 13 по-горе). Съдът счита за напълно неприемливо, че въпреки че са знаели, че подбудата за нападението е расовата омраза, органите не са приключили експедитивно предварителното следствие срещу нападателите и не са ги предали на съд. Напротив, те са позволили наказателното производство да се проточи и да остане във фазата на разследването повече от единадесет години. В резултат на това изтича давността по отношение на болшинството от нападателите. Освен това, Съдът отбелязва, че органите на властта не са повдигнали също обвинение срещу нападателите и за никакви престъпления по расистки подбуди. Във връзка с това той отбелязва широкоразпространените предразсъдъци и насилие срещу ромите през релевантния период и необходимостта непрекъснато да се осъжда в обществото расовият и етнически расизъм и да се поддържа вярата на малцинствата в способността на държавните власти да ги защитят от заплахи за расово мотивирано насилие (виж *Менсон и други срещу Обединеното кралство*, [*Менсън и други* (dec.)], цитирано по-горе.).

117. И така, Съдът намира, че в настоящия случай държавните органи не са направили необходимото разграничение от други, не-расово мотивирани престъпления, което представлява необосновано третиране, несъвместимо с член 14 на Конвенцията. Следователно, той счита, че има нарушение на член 14 във връзка с член 2 на Конвенцията в неговия процесуален аспект.

118. Предвид горното заключение, Съдът не счита за необходимо в настоящия случай да дава отделно становище от гледна точка на член 14, във връзка с член 3 на Конвенцията в неговия процесуален аспект (виж точка 106 по-горе).

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

119. Жалбоподателите се оплакват, на основание на член 6 на Конвенцията, от прекомерната продължителност на наказателното производство срещу нападателите и твърдят, че това им е попречило да получат достъп до съда, за да претендират за обезщетяване на вредите от извършителите поради това, че гражданският иск за обезщетяване зависи от резултата и констатациите на наказателното производство. В съответната част на член 6 § 1 на Конвенцията се казва:

„При решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения ..., всеки има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. ...”

120. Съдът отбелязва, че подобни оплаквания са отхвърлени по делото *Асенов и други срещу България*, (решение от 28 октомври 1998 г. *Доклади 1998-VIII*, р. 3292, §§ 110-13) и *Тотева срещу България* (dec.) (по. 42027/98, 3 април 2003 г.). В настоящия случай няма никаква съществена разлика. По-специално, ако жалбоподателите бяха подали граждански иск срещу нападателите, компетентният граждански съд би го прел за

разглеждане. Вярно е, че съдът най-вероятно би спрял производството когато открие, че релевантните факти включват криминално действие. Гражданските съдилища обаче не са свързани с отказа или забавянето на разследването от следствените органи. В случаите когато – както е тук – жалбоподателите не са подали граждански иск, чиста хипотеза е да се счита, че гражданското производство би било спряно за такъв срок, че да се получи *de facto* отказ от правосъдие, както се твърди от жалбоподателите.

121. Следователно това оплакване е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено съгласно член 35 §§ 3 и 4 на Конвенцията.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 НА КОНВЕНЦИЯТА

122. Член 41 на Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.”

A. Вреди

123. Жалбоподателите претендират за 40,000 евро от името на жертвата, от тяхно име, а също и името на трите дъщери на първата жалбоподателка, сестри на жертвата. Претендираната сума е за компенсиране на нарушението на правата на жертвата и болката и страданията, причинени на всички негови близки родственици, майката, сестрите и братя, в резултат на неефективното, продължителното и в края на краищата неуспешно разследване и наказателно преследване на онези, които са отговорни за побоя и смъртта, загубата на моралната и финансова подкрепа, която той би дал на семейството си, както и осуетената възможност за неговите роднини да предявят иск за щети съгласно вътрешното право повече от девет години.

Жалбоподателите твърдят че съгласно член 41 на Конвенцията следва да бъдат присъдени изцяло неимуществени вреди на всеки, чиито права по Конвенцията са били нарушени и че Съдът е присъждал най-големия размер като компенсация за нарушения на правото на живот. Те отбелязват също, че в своята съдебна практика Съдът е описал редица обстоятелства, които трябва да бъдат взети под внимание в такива случаи, като например дали поведението на държавните власти е било особено осъдително или последвалото разследване е особено опорочено, възрастта на жертвата (виж *Ангелова*, цитирано по-горе, § 173), а също така дали е било показано, че държавата-ответник е толерирала по-широка практика на нарушаване на правата по Конвенцията (виж *Начова и други*, цитирано по-горе, §§ 171-72).

Жалбоподателите посочват, че в настоящия случай има няколко такива фактора, които налагат увеличени компенсации за вреди, а именно че техният роднина е станал жертва на нападение, побой и убийство на расова основа; че той е невинна жертва, избрана случайно поради цвета на кожата му; че въпреки многобройните доказателства за престъплението и извършителите, властите са решили да не предприемат разследване и наказателно преследване за очевидно расистко престъпление; че това мълчаливо одобрение на расизма от държавните власти е особено осъдително; и че конкретните обстоятелства на смъртта на жертвата и поведението на следствените органи и прокуратурата не трябва да бъдат толерирани при никакви обстоятелства.

И накрая, жалбоподателите твърдят, че за тях на практика не е съществувала възможност да получат обезщетение от нападателите в националните съдилища, като се има предвид по-нататъшното развитие на наказателното производство, изтичането на давността по отношение на повечето от извършителите и доказателствените затруднения за успешно подаване на граждански иск за вреди след толкова много години.

124. Правителството твърди, че претенциите на жалбоподателите са прекомерни, необосновани и че не отговарят на размера на обезщетенията, присъдени от Съда по подобни предишни случаи. То се позовава на решението по делото *Начова и други* (цитирано по-горе), където Съдът е присъдил на близките на първата жертва общо 25,000 евро за имуществени и неимуществени вреди, а за родителите на втората жертва общо 22,000 евро за имуществени и неимуществени вреди. Правителството се позовава също така на делото *Ангелова* (цитирано по-горе), където съдът е присъдил на жалбоподателката 19,050 евро за неимуществени вреди. То отбелязва също така, че всяко обезщетение за вреди трябва да бъде направено на справедлива основа и счита, че претенциите на жалбоподателите са определени произволно.

Правителство оспорва възможността за жалбоподателите да искат обезщетение за вреди от името на сестрите на жертвата, тъй като последните не са страни по делото пред Съда и счита, че на тях не трябва да им бъде присъдено каквато и да е сума за обезщетение. То твърди, че неговите сестри са могли да се присъединят към делото по свое собствено право и, ако те са били направили това, тогава те са могли да внесат иск за вреди, така както е било направено от роднините на жертвата по горе цитираните дела.

Правителството не е съгласно с аргумента на жалбоподателите, че не са имали възможност да потърсят обезщетение за вреди от нападателите на национално равнище и се позовават на гражданския иск, подаден от жалбоподателите и сестрите на жертвата през април 2005 г. в рамките на висящото наказателно производство.

125. Що се отнася до имуществените щети, Съдът напомня, че трябва да съществува причинна връзка между претендираните от жалбоподателя вреди и нарушението на Конвенцията и че това може, в зависимост от случая, да включва обезщетяване във връзка със загуба на доходи (виж между другото, *Барбера Месеге и Хабардо срещу Испания* [*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*] (т. 50), решение от 13 юни 1994 г., Series A no. 285-C, pp. 57-58, §§ 16-20, и *Чакиджи срещу Турция* [*Çakıcı v. Turkey*] [GC], no. 23657/94, § 127, ECHR 1999-IV). Съдът отбелязва, че в настоящия случай за малтретирането и смъртта на жертвата са отговорни частни лица. Следователно, въпреки че има пряка връзка между нейната смърт и претендираната загуба на финансова поддръжка, правителството не е отговорно за действията на нападателите и поради това не може да бъде задължено да обезщети жалбоподателите за имуществени вреди, понесени в резултат на това. Поради тази причина Съдът отхвърля претенцията на жалбоподателите за имуществени щети.

126. Във връзка с оценката на претенцията за неимуществени вреди, Съдът отбелязва, че по отношение на претенциите за справедливо обезщетение, правило 60 от Правилника на Съда изисква съответната страна да бъде жалбоподател и да е подала иск в този смисъл.

1. Жалбоподател, който желае да получи справедливо обезщетение съгласно член 41 от Конвенцията ... трябва да предяви специален иск в този смисъл.

2. Жалбоподателят трябва да представи подробен списък на всички претенции със съответните подкрепящи ги или оправдателни документи ...

3. В случай че жалбоподателят не спази изискванията, посочени в горните алинеи, Съставът може да отхвърли претенциите изцяло или отчасти”.

127. Следователно принципът е, че обезщетение може да бъде присъдено само на лица, които са жалбоподатели в производството пред Съда.

128. Съдът отбелязва обаче, че и преди това са присъждани обезщетения на преживелите съпруги и деца и, в зависимост от случая, на жалбоподатели, преживели родителите или братя и сестри. Той е присъждал също така и преди суми във връзка с починали лица, когато е приел, че е било извършено произволно задържане или изтезание преди неговото изчезване или смърт, като тези суми се предоставят на наследниците на лицето (виж, между другите, *Чакиджи* [GC], цитирано по-горе, § 130, и *Акдениц и други срещу Турция* [Akdeniz and Others v. Turkey], по. 23954/94, § 133, 31 май 2001 г.). Съдът признава, че в тези случаи присъдените суми представляват компенсация за болките и страданията на самата жертва в ръцете на полицейските или охранителни сили, в резултат на съществени нарушения на член 2 и/или 3 на Конвенцията. Настоящият случай се отнася до малтретирането и смъртта на родственика на жалбоподателите в резултат на действия на частни лица. Ето защо, релевантни за оценката на обезщетението, което трябва да се направи са само болката и страданията на жалбоподателите в резултат на събития станали след смъртта на техния роднина, за които е отговорна държавата-ответник.

129. Освен това Съдът отбелязва, че наследниците на жертвата са били установени наскоро след неговата смърт през 1996 г. и включват неговата майка, брат и три сестри. Производството пред Съда е възбудено и поддържано от майка му и брат му, но това не ограничава, не изключва и не пречи трите му сестри да поискат да се присъединят към производството и да претендират, че са жертви на твърдяните нарушения на техните собствени права. Доколкото те не са упражнили правото си за присъединяване към производството, Съдът намира, че те не удовлетворяват изискванията на член 41 на Конвенцията и член 60 от Правилника на Съда, а именно да бъдат жалбоподатели, които претендират, че са потърпевша страна и които са внесли добре обоснован иск за вреди.

130. Ето защо Съдът, като решава справедливо и като взема предвид отсъденото в подобни случаи (виж *Ангелова*, цитирано по-горе, § 173 и *Начова и други*, цитирано по-горе, §§ 171-72), счита за уместно при обстоятелствата на това дело да присъди 15,000 евро общо на двамата жалбоподатели, както и всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума.

Б. Разходи и разноски

131. Жалбоподателите претендират за 6,000 евро за 65 часа работа на адвокат пред Съда, при часова ставка 80 щатски долара и за 23 часа време за пътуване, при часова ставка 40 евро, по въпроси, свързани с делото. Те представят споразумение за адвокатски хонорар, сключено с адвоката им и справка за отработените часове. Жалбоподателите искат направените разходи да бъдат изплатени направо на техния адвокат, г-н Й. Грозев.

132. Правителството оспорва представената справка за отработените часове, представена от жалбоподателите и броя часове, за които се претендира, че са били изработени от адвоката на жалбоподателите в производството пред Съда, които те считат за прекалено завишени предвид извършената работа. Относно пътните разходи, то твърди, че не е доказано дори, че което и да е от тези пътувания се е състояло, тъй като на Съда не са представени нито билети, нито разписки. Във всеки случай то счита, че ставката от 40 евро на час за време за пътуване на адвоката е прекалено завишена.

133. Съдът напомня, че съгласно неговата практика, жалбоподателят има право на възстановяване на неговите или нейните разноски само дотолкова, доколкото е било показано, че те са били направени действително и по необходимост и са разумни по размер. Като отбелязва сложността на делото, обясненията на адвоката на жалбоподателите и другите релевантни фактори, Съдът счита за уместно да присъди сумата от 3,500 евро за разходи и разноски, както и всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума.

В. Лихва за забава

134. Съдът счита за уместно лихвата за неизпълнение да бъде обвързана с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Решава* да присъедини към съществото въпроса за изчерпване на вътрешните средства за правна защита във връзка с член 2 на Конвенцията;

2. *Обявява* допустими оплакванията относно (а) неизвършването от страна на властите на бързо, ефективно и безпристрастно разследване, което би могло да доведе до съдебен процес и осъждане на лицата, отговорни за малтретирането и смъртта на роднината на жалбоподателите и (б) неизпълнение от страна на властите на тяхното задължение за разследване и наказателно преследване на насилствено престъпление по расови подбуди;

3. *Обявява* останалата част от жалбата за недопустима;

4. *Приема*, че е налице нарушение на член 2 на Конвенцията и по тази причина *отхвърля* предварителното възражение на правителството, основано на неизчерпване на вътрешните средства за правна защита;

5. *Приема*, че не възниква отделен въпрос съгласно членове 3 и 13 на Конвенцията;

6. *Приема*, че е налице нарушение на член 14, във връзка с член 2 на Конвенцията;

7. *Приема*, че не възниква отделен въпрос на основата на член 14, във връзка с член 3 на Конвенцията;

8. *Постановява*

(а) държавата-ответник да заплати на жалбоподателите, в срок от три месеца след датата, на която решението стане окончателно, съгласно член 44 § 2 на Конвенцията, следните суми, в равностойност в български лева по курса, приложим в деня на плащането;

(i) 15,000 евро (петнадесет хиляди евро) за неимуществени щети, които да бъдат изплатени общо на жалбоподателите;

(ii) 3,500 евро (три хиляди и шестстотин евро) за разходи и разноси, които да бъдат изплатени по банковата сметка на адвоката на жалбоподателите;

(iii) всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху горните суми
;

(b) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер равен на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта;

9. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателите за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 26 юли 2007 г., в съответствие с член 77, §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик

Секретар на отделението